

lah b. Ziyâd, İkrime b. Süleyman, Vehb b. Vâzih gibi devrinin tanınmış kıraat âlimlerinden öğrendi. İbn Kesîr kıraatini İkrime - Şibl b. Abbâd ve İsmâil b. Abdullah el-Kıst - İbn Kesîr isnadıyla aldı. Tanınmış kıraat âlimlerinden İshak b. Muhammed el-Huzâî, Hasan b. Hubâb, Ahmed b. Ferah, Ebû Abdurrahman Abdullah b. Ali, Ebû Rebîa b. İshak, Muhammed b. Hârûn, İbn Kesîr kıraatinin diğer râvisi Kunbül ve daha başkaları bu ilmi kendisinden tahsil ettiler. Süfyân b. Uyeyne, Müemmel b. İsmâil ve Mâlik b. Süayr gibi hocalardan hadis öğrendi. Hasan b. Hubâb, Mudâr b. Muhammed el-Esedî gibi isimler de ondan hadis rivayet etti. Buhârî *et-Târîhu'l-kebir*'inde kendisinden rivayette bulundu. Bezî Mekke'de vefat etti.

Kıraat ilminde büyük bir otorite olduğu hususunda görüş birliği bulunmakla beraber hadis konusundaki rivayetleri ihtiyatla karşılanmış, *muttasıl** olmayan rivayetleri muttasılmsı gibi rivayet etmekle suçlanmıştır. Ebû Hâtim ve Ukaylî onun rivayetlerinin "münker" ve "zarıf" olduğunu söylemişlerdir.

Duhâ sûresi ve daha sonraki sûrelerin sonunda tekbir getirilmesi âdeti Bezî ile başlamıştır. Bezî böyle bir uygulamanın mevcut olduğunu müsel sel bir senedle Hz. Peygamber'e dayandırmış ve Hâkim bu rivayeti *el-Müstedrek*'ine almışsa da (III, 304) hadisi sadece onun nakletmiş olması, ayrıca hadis rivayetinde kendisine güvenilmemesi sebebiyle bu rivayeti kabul görmemiştir. Ancak bu uygulama kurrâ arasında bir sünnetin yerine getirilmesi anlayışıyla yaygınlaşmış ve günümüze kadar devam etmiştir.

Mescid-i Harâm'da kırk yıl müezzinlik yapan Bezî'nin, kıraat ilmini bizzat İbn Kesîr'den öğrenmediği halde, gerek İbn Mucâhid'in (ö. 324/936) *Kitâbü's-Seb'a*'sından sonra aynı asırda telif edilen kıraat kitaplarında (meselâ bk. İbn Galbûn, vr. 2^a-11^b), gerekse daha sonra kıraat-i seb'a imamlarının râvi sayısını iki ile sınırlandırarak yazılan kaynaklarda (meselâ bk. Mekki b. Ebû Tâlib, s. 175-194) İbn Kesîr kıraatinin iki râvisinden biri olarak tercih edilmesinin sebebi, herhalde genel olarak bu ilimdeki otoritesiyle İbn Kesîr kıraatini icra etmedeki üstün başarısı ve buna bağlı olarak -Ebû Amr ed-Dânî'nin de belirttiği gibi (*et-Teystr*,

s. 3)- rivayetinin güvenle ve yaygın bir şekilde okunması olsa gerektir.

BİBLİYOGRAFYA :

Ukaylî, *ed-Du'afa*, I, 127; İbn Mucâhid, *Kitâbü's-Seb'a fi'l-kurâ'ât* (nşr. Şevki Dayf), Kahire 1972, s. 92-93; İbn Galbûn Tâhir b. Abdülmün'im, *et-Tezkire fi'l-kurâ'ât-i's-semân*, Süleymaniye Ktp., Bağdatlı Vehbi, nr. 17, vr. 2^a-11^b; Hâkim, *el-Müstedrek*, III, 304; Mekki b. Ebû Tâlib, *Kitâbü't-Tebsıra fi'l-kurâ'ât-i's-seb'a* (nşr. Muhammed Gavs en-Nedvî), Bombay 1402/1982, s. 175-194; Dâni, *et-Teystr* (nşr. Otto Pretzl), İstanbul 1930, s. 3, 226-227; a.mlf., *Câmi'u'l-beyân fi'l-kurâ'ât-i's-seb'a'l-meşhûre* (haz. Kemal Atik, doktora tezi, 1982), EAÜİF, I, 38; Enderâbî, *Kurâ'âtü'l-kurra'ât-i'l-ma'rûfîn* (nşr. Ahmed Nasif el-Cenâbî), Beyrut 1407/1985, s. 66-68; İbnü'l-Bâzî, *el-İknâ*, s. 80, 87-90; İbnü'l-Esir, *el-Lübâb*, I, 149; Zehabî, *Ma'rifetü'l-kurra'ât* (Beşşâr), I, 173-178; a.mlf., *A'lâmü'n-nübela*, XII, 50-51; Fâsî, *el-İkdû's-semîn*, Kahire 1378-88/1958-69, III, 142-143; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*, I, 283-284; İbnü'l-Cezerî, *Gâyetü'n-nihâye*, I, 119-120; a.mlf., *en-Neşr*, I, 115-121; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, II, 120-121.

TAYYAR ALTIKULAÇ

BIÇAKÇI ÖMER DEDE

(bk. ÖMER DEDE SİKKİNİ).

BIYIK

Bıyık hakkında Kur'an-ı Kerim'de herhangi bir hüküm bulunmamakla birlikte hadis kaynaklarının temizlik (tahâret), kılık kıyafet (libas, ziyet) ve âdâb-ı muâşeret (edeb) ile ilgili bölümlerinde sakal ve bıyığa (Ar. şarib) temas eden birçok rivayetin yer aldığı görülmektedir. Bu rivayetlerin incelenmesinden anlaşılabacağı üzere bıyıkla ilgili hükümler bütün peygamberlerin tavsiye edip uyguladığı ve selim yaratılışlı, sağ duyulu insanların tabii olarak benimseyip uygulayacağı kurallar türündendir (bk. FITRAT). Bu kurallara uymanın amacı sağlığı korumak, temizliğe riayet etmek, güzel bir görünüme sahip olmak suretiyle insanlara karşı saygı göstermektir. Bıyık hakkında müstakil bir risâle kaleme alan Süyûtî (bk. bibl.), şekil ve görünüş güzelliğinin dinî bir yönünün bile bulunabileceğini söylemiş ve güzel görünümlü insanların söz ve davranışlarıyla daha etkili olacağına dikkat çekerek müftü, vâiz, hatip gibi din görevlilerinin bu konuya önem vermeleri gerektiğini hatırlatmıştır.

Bıyığı kısaltıp düzeltme sünnetinin Hz. İbrâhim ile başladığı kabul edilir. Hz. Pey-

gamber bıyığını kısaltır ve müslümanların da böyle yapmasını tavsiye ederdi. Hatta ashaptan birinin uzamış bıyığını bizzat kendisinin kesip kısalttığı nakledilmiştir (Ebû Dâvûd, "Tahâret", 75). Müslümanların dış görünüşleri de dahil olmak üzere bütün yönleriyle kendilerine has bir insan tipi ve bir toplum meydana getirmelerini isteyen Hz. Peygamber'in müslümanlara bıyıklarını keserek Mecûsî ve müşriklere benzememelerini emrettiği (Buhârî, "Libâs", 64; Müslim, "Tahâret", 54, 55), bıyığını kısaltıp düzeltmenin İslâm toplumundan uzaklaşmış sayılacağını ifade ettiği rivayet edilmiştir (Tirmizî, "Edeb", 16; Nesâî, "Tahâret", 13, "Zînet", 2).

Uzun bıyığı tasvip etmeyen İslâm âlimleri bıyığın kısaltılmasının mı (taksîr), yoksa traş edilmesinin mi (halk) daha iyi olduğu konusunda farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Bıyığı kısaltmayı tasvip etmekle birlikte onu traş etmenin daha güzel olacağını söyleyen Tahâvî, Ebû Hanîfe, Ebû Yûsuf ve Muhammed'in de aynı görüşü benimsediklerini nakleder. Bazı Hanefî fıkıh kitapları ise bir ihtilâftan söz etmeksizin bıyığı kısaltmanın sünnet olduğunu söylemekte ve uzunluğu için de kaşı ölçü olarak vermektedir. İmam Mâlik bıyığın kısaltılmasına taraf tar olup tamamen kesilmesini bir nevi işkence (müsle) olarak değerlendirmekte ve böyle yapanların te'dib edilmesi gerektiğini belirtmektedir. Şâfiî âlimlerinden Nevevî de bıyıkların traş edilmeyip kısaltılmasının uygun olacağını ifade eder. Ahmed b. Hanbel'e göre ise bıyığın kısaltılması ile traş edilmesi arasında fark yoktur.

Bıyığın kısaltılması veya traş edilmesi hususunda ileri sürülen farklı görüşler, konu ile ilgili hadislerden ve bunların yorumlanmasından kaynaklanmaktadır. Çünkü kısaltmayı tavsiye eden hadisler olduğu gibi traş etmeyi öğütleyen hadisler de vardır. Bu hadislerde yer alan "halk" kelimesini kısaltma veya üst duğain kenarını aşan fazla kısmı kesme şeklinde yorumlayan çok sayıda âlim, kısaltmayı emreden hadisleri esas alarak bıyığın tamamen traş edilmesini doğru bulmamışlardır. Hanefiler, uzun bıyığın sahibini daha heybetli gösterdiğini düşünerek savaşa katılan kişilerin bıyıklarını uzatmalarını hoş karşılamışlar, hatta bunun müstehap olduğunu söylemişlerdir.

BİBLİYOGRAFYA:

İbnü'l-Esîr, *en-Nihâye*, "ftr" md.; *Miftâhu künûzi's-sünne*, "lihye" md.; *el-Muvaṭṭa'*, "Şifaṭü'n-nebi", 4, "Şa'ı", 1; Buhârî, "Libâs", 51, 63, 64, "İstî'zân", 51; Müslim, "Tahâret", 49-51, 54-56, "Şalât", 9; Ebü Dâvûd, "Tahâret", 29, 75, "Tereccül", 16; Tirmizî, "Edeb", 14-16, 18; Nesâî, "Tahâret", 13, "Zinet", 2; Tahâvî, *Şerhu Me'âni'l-âşâr* (nşr. Muhammed Zührî), Kahire, ts., IV, 231; Kādihân, *el-Fetâvâ*, III, 411; İbn Kudâme, *el-Muğnî* (Herrâs), II, 541; Nevevî, *Şerhu Müslim* (Bulak), II, 264; a.mlf., *el-Mecmû'*, I, 286-288; İbn Hacer, *Fethu'l-bârî* (Sa'd), XXII, 15; Aynî, *Ümdetü'l-kârî*, Kahire 1392/1972, XVIII, 73; Süyûtî, "Bülûğu'l-me'ârib fi kâşşî's-şârib", *Mecmû'a min resâ'ili'imâm es-Süyûtî*, Kahire, ts. (Mektebetü'l-Cündî), s. 52-56; Şevkânî, *Neylû'l-evâtâr*, I, 130-139; İbn Âbidîn, *Reddû'l-muhtâr* (Kahire), VI, 405; Mahmûd Muhammed es-Sübkî, *el-Menhelü'l-âzûb'l-mevrûd*, Kahire 1394/1974, I, 185; *İslâm'da Kılık-Kıyâfet ve Örtünme* (nşr. İslâmî İlimler Araştırma Vakfı), İstanbul 1987, s. 164, 169.

RAHMÎ YARAN

BIYIKLI MEHMED PAŞA

(ö. 928/1521)

Doğu Anadolu'nun
fethinde büyük rol oynayan
Osmanlı devlet adamı
ve Diyarbakır beylerbeyi.

Menşei ve hayatının ilk devreleri hakkında bilgi yoktur. Akkoyunlular'a mensup olduğu ileri sürülmektedir. Muhtemelen kul asıllı olup Enderun'da yetişti. Yavuz Selim'in tahta çıkışı sırasında **mîrâhur*** olarak görev yapıyordu ve Biyıklı lakabıyla meşhurdur.

II. Bayezid'in oğulları arasında başlayan taht kavgalarında Yavuz Sultan Selim'in yanında yer aldı ve Şehzade Ahmed'e karşı öncü olarak gönderildi. Tosya'da oturarak Şehzade Ahmed'in hareketlerini takibe başladı. Fakat Ahmed'in, sayıca üstün olan kuvvetleriyle Tosya'ya yürümesi üzerine Ankara'ya geri çekildi. Ardından Ahmed'in ileri hareketini durdurmak için Anadolu beylerbeyi ile giriştiği hareket başarısızlığa uğradı. Ancak gerek bu hareket gerekse diğer manevraları ile Şehzade Ahmed'i oyalamayı başardı ve Yavuz Sultan Selim'e kuvvetlerini bir araya getirmesi için fırsat kazandı. Gerçekten de Yavuz Selim 15 Nisan 1513'te Yenişehir ovasında Şehzade Ahmed'i karşılayarak bozguna uğrattı ve bu savaşta **mîrâhur** Biyıklı Mehmed Ağa büyük yararlılıklar gösterdi.

Mehmed Paşa Çaldıran Savaşı sırasında Bayburt ve Kiğı'nın zaptı ile görevlen-

dirildi. Çaldıran Zaferi'nden sonra Tebriz-Kars ve Pasinler yoluyla geri dönen Selim, 15 Ekim 1514'te Erzurum civarındaki Titkir mevkiine vardığında Bayburt ve Kiğı'nın fethedildiği haberini aldı ve ona bu başarıları dolayısıyla Erzincan ve Bayburt sancaklarını, bir süre sonra da Şarkıkarahisar, Trabzon ve Canik sancaklarını verdi. Muhtemelen 22 Eylül 1515'te Diyarbakır bölgesinin fethine gönderilene kadar bu görevde kaldı. Bu bölgede iken Kemah Kalesi'nin fethine memur edildi. 19 Mayıs 1515'te kaleyi muhasara altına aldı. Aynı gün Selim'in de yardıma gelmesiyle Mehmed Bey Varsak tarafından müdafaa edilen kale şiddetli bir hücumla ele geçirildi.

Kemah'ın fethedildiğini duyan Şah İsmâil, Nur Ali kumandasında kuvvetli bir orduyu Biyıklı Mehmed Paşa'nın üzerine gönderdi. Ancak şahın sarayındaki casusları vasıtasıyla bunu haber alan Biyıklı Mehmed Paşa Karahisar, Kemah, Erzincan ve Tercan'daki kuvvetleri bir araya getirerek Erzincan yakınlarında Nur Ali ile emrindeki orduyu karşılayıp büyük bir yenilgiye uğrattı. Bu savaşta Nur Ali hayatını kaybetti.

Osmanlı kuvvetlerinin gerek Çaldıran Savaşı'ndaki başarıları gerekse Doğu Anadolu'daki fetih hareketleri, Şah İsmâil'in bölgeye Kara Han idaresinde 5000 kişilik bir ordu göndermesine yol açtı. Kara Han ilk iş olarak Âmid'i (Diyarbakır) kuşattı. Uzun süre muhasara altında kalan Âmid'in imdadına Biyıklı Mehmed Paşa yetişince Kara Han ordusuyla Mardin'e çekildi. Bölgenin Osmanlı idaresine geçmesine zemin hazırlayan meşhur tarihçi İdris-i Bitlisî'nin arzusu ve padişahın emriyle hareket eden Biyıklı Mehmed Paşa 10 Eylül 1515'te şehrin anahtarlarını teslim aldı. Rûmiyye-i Sügrâ Beylerbeyi Şâdî Paşa kumandasındaki Osmanlı ordusu da bu arada Biyıklı Mehmed Paşa'ya katılmıştı. Ancak Osmanlı ordusu şehre girmedi ve Kara Han'ı takibe koyuldu. Kara Han Mardin'i terkedip Sincar'a kaçınca Osmanlı ordusu takipten vazgeçerek Cuska'da konakladı. Burada Mardin'in fethi kararlaştırıldı. Biyıklı Mehmed Paşa, İdris-i Bitlisî'nin aracılığıyla şehrin barış yoluyla teslim alınmasını teklif etti. Şehir halkına can ve mal güvenliklerinin sağlanacağı bildirilince, şehir teslim alındı (Ekim 1515).

Bu arada Biyıklı Mehmed Paşa, Şâdî Paşa ile aralarında çıkan anlaşmazlık neticesinde Âmid'e geri çekilince Kara Han

tekrar gelip Mardin'i aldığı gibi Âmid'i de muhasara etti. Bu haberi duyan Yavuz Sultan Selim Şâdî Paşa'yı azletti ve Karaman Beylerbeyi Hüsrev Paşa kumandasında Anadolu sipahilerini 1515 yılının ilkbaharında bölgeye gönderdi. Osmanlı askerlerinin yola çıktıklarını haber alan Kara Han Âmid'den muhasarayı kaldırdı ve Mardin'e çekilme kararı aldı. Biyıklı Mehmed Paşa hemen Kara Han'ı takibe koyuldu. Karaköprü denilen mevkiye gelince düşmanı pusuya düşürmek için bir plan yaptı. İdris-i Bitlisî bu planın mahzurlarını belirttiyse de bir faydası olmadı. Sonuçta pusudaki Osmanlı kuvvetleri tuzağa düşürülüp katledildiler. Bu sırada kendisine yanlış bilgi verilmesi dolayısıyla Âmid'e dönmüş bulunan Biyıklı Mehmed Paşa olaydan haberdar olunca bir müddet için takviye kuvvetlerini bekledi, ardından da derhal harekete geçerek Karaköprü'ye geldi ve Kara Han'ı takibe koyuldu. Koçhisar yakınlarında Dede-Kargın sahrasında vuku bulan ve bütün gün süren savaşta Kara Han'ın başı kesildi ve ordusu dağıldı (Mayıs 1516).

Biyıklı Mehmed Paşa daha sonra Mardin Kalesi'ne doğru yol aldı ve civardaki kaleleri ele geçirdi. Bu arada Mardin şehri de fethedildi, fakat kalesi ancak dokuz ay sonra teslim alındı. Bu arada Mardin muhasarası sürerken civardaki kalelerden Musul, Ruha, Birecik, Harput, Çermik, Ergani, Palu ve Sincar ele geçirildi. Ayrıca Cizre hâkimi Şah Ali Bey, Hısnıkeyfâ hâkimi Melik Halil, Çemişkezek hâkimi Pîr Mehmed ve Eğil hâkimi Kasım Bey Osmanlılar'a bağlılıklarını bildirdiler. Ayrıca İmadiye, Suran, Çapakçur, Palu, Atak, Sason hâkimleri de Osmanlı tâbiyetini kabul ettiler. Böylece Diyarbakır bölgesinin fethi hemen hemen tamamlanmış oldu. Ancak Mardin Kalesi'nin fethi, Mercidâbık Muharebesi'ne katılan ve Halep'in fethinde hazır bulunan Biyıklı Mehmed Paşa'nın geri dönmesinden sonra Aralık 1516 veya Ocak 1517'de gerçekleşebildi.

Biyıklı Mehmed Paşa Diyarbakır bölgesinin fethinde büyük gayret göstermiş, vesikalardan anlaşıldığına göre fethinden sonra da beylerbeyi olarak bölgenin idaresinde önemli rol oynamıştır. Hatta ölümünden az önce Nusaybin'e yaptığı seyahatin halka hizmet için olduğu anlaşılmaktadır. Bu seyahatten döndükten sonra rahatsız olmasına rağmen üç dört gün at sırtında civar köyle-